

Stemmen op schrift verdient de meeste stemmen

DOOR JOHAN BAKKER

Vijf romans en één non-fictie werk staan op de 'toplijst' voor de Ako Literatuurprijs 2006. De genomineerden zijn: Stefan Brijs - *De engelenmaker* (Atlas); Hans Münstermann - *De bekoring* (Nieuw Amsterdam); Joris Note - *Hoe ik mijn horloge stuksloeg* (De Bezige Bij); Frits van Oostrom - *Stemmen op schrift* (Bert Bakker); Dimitri Verhulst - *De helaasheid der dingen* (Contact) en Christiaan Weijts - *Art. 258b* (De Arbeiderspers). Vanavond beslist de jury onder leiding van HKH prinses Laurentien wie met een cheque ter waarde van € 50.000 naar huis kan. De bekendmaking is rechtstreeks te volgen in het tv-programma RTL Boulevard vanaf 18.35 uur op RTL 4.

Geen enkele vrouw is doorgedrongen tot de toplijst, wel twee Vlamingen. Wie de vijf romans leest, merkt dat de auteurs hun vensters op de wereld voorzichtig proberen te openen. De actualiteit is op verschillende manieren verwerkt. Toch is het nog maar de vraag of de tijd van het literaire navelstaren daarmee echt voorbij is. In de meeste gevallen speelt het wereldgebeuren hooguit een rol als aanduiding van de periode waarin de verhalen zich afspelen. In *De bekoring* vormt bijvoorbeeld het gijzelingsdrama van Beslan op het televisiejournaal het decor; Joris Note bekijkt in *Hoe ik mijn horloge stuksloeg* met een mengeling van walging en fascinatie beelden van Marc Dutroux, Dimitri Verhulst zit met zijn hele familie aan het toestel gekluisterd als Roy Orbison 'Only the lonely' zingt en Sebastiaan Steijn verneemt in *Art. 258b* via een prostituee dat Pim Fortuyn is vermoord.

Meer dan door de obligate televisiebeelden kunnen we dankzij de verhalen zelf iets over de tijdgeest leren. Stefan Brijs richt zijn aandacht in *De engelenmaker* op twee actuele onderwerpen: het klonen van mensen en het syndroom van Asperger, de autistische stoornis waar ook Fortuynmoordenaar Volkert van der G. aan lijdt. *Art. 258b* toont op een andere manier een veranderende wereld. Hoofdpersoon Sebastiaan Steijn zoekt veelvuldig naar ruim voorradige porno op het internet

en constateert: 'De gevolgen die dit heeft voor het seksuele leven van de homo sapiens laten zich pas over een aantal decennia in hun volle omvang overzien.'

Joris Note

Toen ik mijn horloge stuksloeg gaat niet alleen over Dutroux, maar ook over Adolf Eichmann en daarmee over het kwaad in het algemeen. Het boek is geen roman met een kop en een staart, maar een verzameling autobiografische schetsen, brieven en essays. Joris Note is een sensitieve schrijver. Hij stoort zich aan het taalgebruik van de mensen die hij van een afstandje observeert. Zo ergert hij zich aan journalisten die het hebben over 'het proces van de eeuw,' terwijl die eeuw nog maar net begonnen is, of aan het overmatige gebruik van het woord 'legendarisch'. De vermenging van diepgang en oppervlakkigheid op de televisie is een volgende bron van irritatie: 'Eerst een documentaire over concentratiekampen en daarna de sport'. De hoofdpersoon maakt de indruk een vereenzaamde, wat verbitterde intellectueel te zijn. Hij beschrijft hoe hij in retraite gaat in een klooster en een klankbord vindt in een gewillig luisterende zuster. De vorm van het boek is origineel, af en toe komen er aardige observaties voorbij, maar de lezer moet wel moeite doen om bij de les te blijven.

Stefan Brijs

Hoofdpersoon Victor Hoppe uit *De engelenmaker* is een verknijpte wetenschapper die de nodige rekeningen met een traumatisch verleden heeft te vereffenen. Ondanks zijn hoogbegaafdheid is hij als kind in een gesticht gestopt. Hij ervaart een parallel tussen de vader die hem heeft verwaarloosd en de God die zijn zoon Jezus Christus liet sterven. Hoppe ontwikkelt zich tot celbioloog, en hij zet drie klonen van zichzelf op de wereld zodat hij 'God het nakijken geeft'. Het begin van het boek is magistraal. Vanaf het moment dat Hoppe met zijn pasgeboren drieling het dorpscafé binnenkomt, voert schrijver Stefan Brijs de spanning langzaam maar zeker op. Ook *De engelenmaker* gaat over het kwaad in de wereld. Anders dan *Toen ik mijn horloge stuksloeg* is *De engelenmaker* geen betoog, maar een roman van het klassieke soort. *De engelenmaker* leest als een spannende thriller, gekruid met psychologie en katholieke theologie. Het boek eindigt met een spectaculaire kruisigingsscène die niet zo zeer blasfemisch is als wel dramatisch gezien over the top.

Hans Münstermann

De bekoring is een droefmakend verhaal. De kleine Andreas ziet op zijn verjaardag zijn moeder in de gang staan met een koffer in de

hand, klaar om te vertrekken. Dat traumatische beeld komt hem opnieuw voor ogen wanneer hij verneemt dat zijn moeder overleden is. De broers en zus zoeken elkaar op en stukje bij beetje proberen ze te achterhalen wat hun moeder destijds heeft beziield. Schrijver Hans Münstermann neemt zijn lezers mee terug naar 16 juli 1960 in Amsterdam Oud Zuid. We volgen de moeder in de tram en komen er langzamerhand achter dat haar huwelijk ongelukkig was en dat ze bovendien werd geslagen door haar echtgenoot. De vrouw zoekt troost in de armen van een automonteur die ze kort daarvoor heeft ontmoet. Als deze man geen zin heeft in een vaste relatie keert ze met hangende pootjes terug naar haar gezin, waar ze met open armen wordt ontvangen: 'Vader bestelde bij Neckermann een wandmeubel met ingebouwde tv en grammofoon. Dat was haar grootste wens.' Münstermann speelt een postmodern spelletje door de architect van het Harmoniehof, waar het familiedrama zich afspeelt, op te laten draven terwijl deze ten tijde van het verhaal juist overleden was. Architect Van Epen ziet de bewoners van de door hem ontworpen wijk graag in harmonie met elkaar leven, 'zoals het was bedoeld'. De kinderen komen samen een heel eind in het begrijpen van hun moeder. *De bekoring* geeft een goed tijdsbeeld van de vroege jaren zestig, dankzij rake observaties en goed gekozen beelden.

Dimitri Verhulst

De grappigste roman is *De helaasheid der dingen*. De hoofdpersoon heet, net als de schrijver, Dimitri. Hij groeit op in een volstrekt asociaal milieu in Vlaanderen. Evenals in *De bekoring* is de moederfiguur verdwenen, maar in dit verhaal lijkt niemand daar onder te lijden. De overgebleven mannelijke familieleden trekken in bij oma die alles wel best vindt. Thuis staat 'de open haard van de armen van geest', zoals de tv wordt genoemd, altijd aan. De mannen werken geen van allen; ze brengen hun dagen door in de kroeg. Hun leven is zo uitzichtloos, dat je er alleen nog maar om kunt lachen. Ze organiseren zuipwedstrijden, waaronder een heuse Tour de France met bieretappes en whiskyhellingsen. Wanneer op een nacht de politie aan de deur verschijnt om te melden dat een van de gezinsleden met een delirium tremens in het ziekenhuis is opgenomen, reageert de grootmoeder: 'Zijt ge daar nu weer met uw Latijn. Dat is altijd hetzelfde met u. Als gij per se Latijn wilt spreken, dan moet ge maar sigaren gaan roken met de pastoor.' Op het hoogtepunt van het verhaal verschijnt er een radioteam van een 'Onder de Groene Linde'-achtig programma om de befaamde kroegliedjes van de familie vast te leggen, die ze echter niet kunnen reproduceren omdat ze op dat moment nog te nuchter zijn. Verhulst schrijft in sappig Vlaams, waardoor hij je volledig meevoert in zijn krankzinnige dronken wereld. Dimitri keert zich aan het eind van zijn familie af, waarna hij zijn eigen weg gaat. Vanwege het hilarische karakter van het grootste deel van de roman is deze positieve wending teleurstellend en voelt de overgang

naar het slot als een stijlbreuk.

Christiaan Weijts

Christiaan Weijts combineert zijn jeugdige overmoed met een groot stilistisch talent, waardoor zijn boek leest als een trein. De verhaallijn beweegt zich tussen twee uitersten: de beschaafde wereld van het klassieke muziekpodium en de ranzige verlopenheid van het sekstheater. Zo contrasteert Weijts lust en liefde, gevoel en instinct, verhevenheid en onderbuik, trouw en avontuur. De tegenstellingen worden gesymboliseerd door twee meisjes die een belangrijke rol spelen in het leven van hoofdpersoon Steijn. De jonge Italiaanse Rosetta krijgt pianoles van hem. Hun verhouding begint na het met gekruiste handen spelen van een Scarlattisonate. De coke snuivende rusteloze stripteasedanseres Vicky krijgt Steijn echter helemaal in haar macht, terwijl hij weet dat een normaal leven met haar niet mogelijk is. Steijns gekmakende verslaving aan Vicky, die hem na verloop van tijd niet meer wil zien, loopt uit in wanhopige sms'jes in haar richting, waarna ze hem aanklaagt wegens stalking (de titel van het boek verwijst naar het betreffende wetsartikel). *Art. 258b* laat onder meer zien hoe groot de macht van een vrouw kan zijn: 'Als je de lange evolutie van de vrouw overzag, vanaf de rib tot aan de Opzijcover, dan was het feitelijk pas sinds gisteren dat zij zich had bevrijd uit de tirannie van de mannelijke dominantie. Wat je ook van het derde millennium mocht denken, één ding was zeker: het zou het millennium zijn van de vrouw.' Christiaan Weijts won met dit boek inmiddels de Anton Wachterprijs voor het beste debuut. Daarmee moet hij maar tevreden zijn, temeer omdat hij zelf ook vindt dat 'het nog wel beter kan'.

Frits van Oostrom

Eén boek is tot nu toe onbesproken gebleven en dat is *Stemmen op schrift*. Het is het eerste deel van acht die samen een totaaloverzicht moeten geven van de geschiedenis van de Nederlandse literatuur. De historische feiten uit het boek, evenals voorgelezen tekstfragmenten, zijn terug te vinden op www.stemmenopschrift.nl. Frits van Oostrom heeft een zeer toegankelijk verhaal geschreven over een periode waarin de Nederlandse letterkunde als vanuit het niets begon op te bloeien. Het schitterende, rijk geïllustreerde boek verdient een groot lezerspubliek. Van Oostrom staat boven zijn onderwerp en hij heeft een uiterst plezierige manier van schrijven; een zeldzame combinatie. *Stemmen op schrift* is als een ontdekkingsreis door de literaire periode waarvan helaas maar weinig bewaard is gebleven. Wie in de dertiende eeuw kon schrijven deed dat in het Latijn. Pas in 1932 werd de oudstbekende Nederlandse dichtregel ontdekt: 'Hebban olla vogala nestas hagunnan, hinase hic enda thu. Wat unbidan we nu? (Zijn alle vogels nesten begonnen, behalve ik en jij. Waar wachten we nog op?)' Van Oostrom beschrijft de vermoedelijke achtergrond van deze pennensproef zo dat deze negenhonderd jaar na dato nog emotioneert. Hij neemt de lezer mee op een span-

nende speurtocht naar de oerbronnen van onze taal. Het *Halwijnslied*, de *Arthurromans*, de *Reynaert* en *Het leven van Sint Servaas* worden zo besproken dat Van Oostrom niet alleen het hoofd maar ook het hart raakt. Hij laat zien dat begijn Hadewych een belangrijke plaats in de wereldliteratuur verdient met haar persoonlijke mystieke gedichten waarin ze Christus bijna lijkt aan te raken. De rijmbijbel van Jacob van Maerlant, waar de kerkelijke leiders destijds helemaal niet mee waren ingenomen, duidt ook al op de verstrengeling van de vroege Nederlandse literatuur met het christendom. Hoewel we maar weinig zeker weten over de vroege middeleeuwen raakt Van Oostrom niet in een kramp; hij is niet bang om te speculeren, waardoor *Stemmen op schrift* van bladzij een tot aan het slot een verrukkelijk leesboek geworden is. Tien jaar geleden overtuigde Frits van Oostrom de Ako-juryleden al met *Maerlants wereld*. Mede dankzij die bekroning maakten veel lezers kennis met de boeiende Middeleeuwse chroniqueur Jacob van Maerlant. *Stemmen op schrift* is zo mogelijk van een nog hoger niveau. Met de bekroning van dit nieuwste boek van Frits van Oostrom hoeft de jury niet te kiezen tussen Vlaanderen en Nederland, want die hoorden in de beschreven periode nog bij elkaar. *Stemmen op schrift* is spannender dan *De engelenmarkt*, humoristischer dan *De helaasheid der dingen*, eigentijdser dan *Art. 285b*, ontroerender dan *De bekoring* en urgenter dan *Toen ik mijn horloge stuksloeg*.

Publicatie : Nederlands Dagblad
Datum : 10/11/2006
Pagina : 19

Oplage : 35.354
Frequentie : dagelijks

Advertentiewaarde : € 2537,49
Regio : landelijk

Voor Frits van Oostrom is het de tweede keer dat een van zijn boeken werd genomineerd voor de AKO Literatuurprijs. In oktober 1996 won hij de prijs met zijn boek *Maerlant's wereld*. De prijsuitreiking zou in de Amsterdamse Beurs van Berlage plaatsvinden, maar die locatie moest vanwege een bommelding worden ontzield. Presentatrice Soaje Berend (rechts) zette daarop het tv-programma waarin de prijsuitreiking werd uitgezonden, op straat voort.

© 2006 by Pagina 8 B.V.